

Чуркіна В.Г.

кандидат мистецтвознавства

МЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ В СИСТЕМІ ЕТНОВИХОВАННЯ КОБЗАРІВ ТА ЛІРНИКІВ СЛОБОЖАНЩИНИ

Анотація. У статті розглядається феномен ментальності як соціокультурний фактор. Показано, яким чином через ментальність забезпечується поєднання реалій суспільної та етновиховної практики кобзарів та лірників Слобожанщини.

Ключові слова: кобзарі та лірники, цінності, менталітет, культура.

Аннотация. Чуркина В.Г. Ментальные ценности в системе этновоспитания кобзарей и лирников Слобожанщины. В статье анализируется феномен ментальности как социокультурный фактор. Показано, каким образом ментальность обеспечивает сочетание и объединение реалий общественной и этновоспитательной практики кобзарей и лирников Слобожанщины.

Ключевые слова: кобзари и лирники, ценности, менталитет, культура.

Summary. Churkina V.G. Mental of value in system of ethnic education kobzar's and lirnyk's in Slobozhanshchina. The phenomenon of mentality as socio-cultural factor is examined in the article. It is shown, how due to mentality the combination of independent, but connected phenomena is provided on ethnic education of practices kobzar's and lirnyk's in Slobozhanshchina.

Key words: kobzar's and lirnyk's, values, mentality, culture.

Постановка проблеми. Дослідження культурних процесів та явищ суспільної життєдіяльності України у ХХІ ст. передбачає заглиблення у проблему народних традицій, ментальних цінностей українців. Аналіз взаємозв'язку особливостей сучасної культури з традиціями кобзарів та лірників, будучи невід'ємною складовою художньої культури є теоретичною й практичною проблемою, зокрема, в аспекті з'ясування спрямованості такого взаємозв'язку. Наприкінці ХХ – поч. ХХІ століття економічна перебудова на тлі демократизації політичного життя, стала чинником який призвів до кризи традиційних цінностей. Українська національна ментальність і український національний характер досліджуються вченими В. Андрущенко, В. Антонович, О.Апанович, Ю. Білодід, К. Возний, В. Євтух, В. Іванишин, Л. Карп'юк, С.Кримський, О. Кульчицький, П. Кононенко, О. Куць, Л. Солонько, О. Шпенглер, Є.Онацький, В.Ятченко та ін. Науковці відзначають серед ознак української національної ментальності провідні риси – індивідуалізм, антеїзм, кордо централізм.

Актуалізація проблеми ментальних цінностей традиційних кобзарів та лірників зумовлюється аналізом практики їхнього застосування в системі виховання, навчання/ переймання традиції кобзарями та лірниками. Визначення понять «ментальність», «цінність» надає можливість проаналізувати складові світогляду, духовного та практичного в системі традиційного навчання та етновиховання кобзарів та лірників на Слобожанщині.

Відзначимо залежність майбутнього від наявного ступеня духовного розвитку особи у системах виховання. Поняття ментальність розглядається «Як суб'єкт і результат суспільно-історичної діяльності, людина є системою, в якій фізичне й психічне (ментальне) поєднане нерозривно» [13, с. 10]. У традиційній культурі пов'язано із ціннісним відношенням у формі виховання / переймання традиції зокрема мандрівними музикантами, обґрунтовується роль субкультур них цінностей як структурно-сміслового механізму та світу культури.

Мета статті і завдання дослідження з'ясувати роль ментальних цінностей в системі навчання/ переймання традиції мандрівних музикантів. Будь-яка дія людини пронизується ціннісним відношенням до практичної діяльності, до об'єктів, до дій. «Ціннісно-діяльнісне» як категорія, що виражає онтологічну цілісність життя людини [1]. На її основі й виникають життєвосміслові цінності, притаманні певній субкультурі.

Ментальність – це питомі риси української нації та людини [15]. Поняття “ментальність” обґрунтували французькі дослідники Ж.Люб'є і Р.Мандру. Наголошуючи на значущості психічного складу людей у соціальному, політичному чи етнічному контексті. Через ментальність забезпечується поєднання зовнішніх реалій суспільної життєдіяльності людини та внутрішніх змістів функціонування її свідомості в цих реаліях.

“Ментальні цінності” сукупність інтелектуальних навичок, вірувань, характерних для субкультури мандрівних музикантів, що проявляються і в системі

Надійшла до редакції 9.02.2012

навчання традиційних кобзарів, лірників, стихівничих – це принцип зв'язку зі світом, спосіб створення буття. Таким чином, застосування ціннісно-діяльнісного принципу, що ґрунтується на ментальних особливостях в системі навчання/ переймання традиції кобзарськими учнями, дає можливість розуміння цінностей традиції та музичної практики.

Музична практика мандрівних виконавців – синтетичне ціле, що поєднало в собі релігію, філософію, мораль, соціальні структури на цьому наголошено у працях дослідників XIX – поч. XX ст. М. Лисенка, О. Потебні, М. Сумцова. Ними розроблено наукову методику дослідження епічного репертуару. Збирачі фольклору К. Квітка, В. Горленко, П. Єфіменко, П. Куліш, записуючи кобзарську творчість, найбільшої уваги надавали поетичному епосу. Значно розширили джерельну базу дослідження кобзарства на Слобожанщині праці та етнографічні матеріали, що були зібрані у XIX ст. – на початку XX ст. М. Максимовичем, Ф. Колесою, П. Мартиновичем, О. Сластьоном, Ф. Дніпровським, М. Лисенком, К. Грушевською, В. Харковим. У галузі сучасної етномузикології змістовні праці Ф. Колесси, С. Грици, М. Гордійчука, О. Ваврик, В. Кушпета, М. Хая, М. Ржевської, О. Васюти дозволяють проаналізувати регіональні особливості кобзарського мистецтва, сприяють комплексному дослідженню спадкоємності традицій. Ми розглядаємо ментальні цінності в системі навчання мандрівних музикантів, які є елементами системи ціннісних орієнтирів життя кобзарів та лірників. Відзначаючи феномен ментальності, наголошуємо на значущості особистості «панотців», здатність мислити, інтелект, умонастрої. Отже, ментальність як спосіб міркування спиралась на традиційні практики та християнську віру.

Відзначаємо значущість народних практик етновиховання, збереженні сакрального світогляду, традиції співогри мандрівних музикантів, їх внеску до мистецтвознавчого процесу, що слугує підґрунтям для висвітлення та пізнання історії українського мистецтва та фольклорних національних традицій. Система навчання була природньою, у процесі мандрівного способу життя передбачала опанування технікою співогри, репертуару, системи цінностей, ідеалів, моральних та правових норм, засвоєння музичної традиції. Традиційні етношколи також мали свою мету, завдання, що становило цілісну систему етнопедагогічних знань [4, с.73]. Науковці вважають, що навчання поняттям – найперша справа, що стосується майже усіх викладачів. Мета навчання, навчити орієнтуватися у Всесвіті за допомогою цих понять у відповідній життєвій дійсності, розпізнавати різні явища. Етновиховання у спільноті мандрівних виконавців має свою давню історію і базується на системі духовних цінностей, напрацьованих впродовж тисячоліть. Вони найтісніше пов'язані з релігією народу і втілені у його розумінні добра і зла, взаємопідтримки та взаємодопомоги, совісті – відзначає М. Хай [9]

Духовні цінності субкультури кобзарства невідривні від його етнічного наповнення і виражаються в концентрації найбільш сприйнятих ним ідей, поглядів, переконань здебільшого напрацьованих на основі вже

відомих, так званій «кобзарській науці». Кожне суспільство в процесі взаємодії з оточуючим середовищем накопичує певний суспільний досвід, який стає фундаментом існування колективу у часі [12, с.303]. У процесі засвоєння «кобзарської науки» учні ознайомилися з загальними категоріями (часу, першопричин, термінології мандрівних виконавців та застосування їх у життєвій практиці) та певною методикою навчання/ переймання традиції.

Отже, основним завданням навчання та переймання традиції в кобзарсько-лірницьких осередках є формування особистості за допомогою створення шляхів та засобів використання інформації та знань, впливу на людину в процесі навчання за принципом: навчальна знакова інформація – майстер – учень – навчальна знакова інформація. Метою цієї системи була підготовка учня до діяльності мандрівного музиканта. Вона містила такі постійні елементи: використання якостей учнів для формування у них знань і умінь; створення умов для розвитку особистого потенціалу; релігійне виховання включало морально-етичні норми, які супроводжували життєдіяльність і свідчили про високий рівень культури спільноти; отримання комплексних знань, набуття фахового досвіду, самовизначення; формування самостійної пізнавально-активної й творчої особистості; вміння передавати свій досвід; учням прищеплювалися трудові навички і вміння, які закріплювалися у їх пам'яті за допомогою показу, спостереження, повторення. Фольклорна музика та спів є предметом та джерелом духовного спілкування і «контактною комунікацією» поколінь для передачі національних цінностей та традицій.

Зміст навчання і виховання у традиційних музикантів визначається природністю, освоєнням предметів духовної і матеріальної народної культури: системою світогляду, сакральністю, таємністю; навчальною програмою («Устиянськими книгами»); навчальними матеріалами (міфологічним, фольклорним та історичним); досвідом стосунків «панотця» і учня; поєднанням теорії та практики у житті; системою умінь і навичок (вокальних та інструментальних); досвідом «ходок», що забезпечував формування культури мандрівного музиканта. Функція «панотця» – не тільки визначити завдання першого етапу навчання: формувати світогляд, навчити жebraкувати; забезпечення учнів відповідним навчальним матеріалом (професійною «лебійською мовою», репертуаром), розвивати погляди учня на свою професію – «народний мандрівний виконавець», сприяти становленню учня, вироблення музичних, співочих навичок. Формування учня як суб'єкта творчості та особи, здатної до саморозвитку .

Етновиховання у кобзарських цехах та братствах здійснювалось у повсякденному житті. В його основі були народні знання про оточуючий світ, де кожна деталь мала певне смислове навантаження. Знання ці втілені у казках, піснях, різножанровій народній творчості. Виховання, як процес, впливає на збереження життєвої наступності між минулими і прийдешніми поколіннями, особливо у напрямку засвоєння різноманітного досвіду попередників і використання його в осучаснено-

му вигляді в умовах реального життя на конкретному історичному етапі, трактується як взаємодія того, хто виховує та вихованця з метою цілеспрямованого формування цілісної особистості тощо. Тлумачення виховання як процесу передачі новим поколінням досвіду, набутого старшими поколіннями, “з метою забезпечення дальшого розвитку суспільства” [7, с.10]. Зважаючи й на те, що процес виховання призводить у результаті до змін у станах особистості (психічному, фізичному, духовному), можемо зробити узагальнюючий висновок щодо його тлумачення. Виховання – це процес впливу на особистість, здійснюваний протягом її життя з метою передачі досвіду представників свого роду, етносу, народу, світової громадськості, частіше цілеспрямований і планомірний, організований шляхом взаємодії вихователя і вихованця, під час якої відбувається вплив на пізнавальну, мотиваційну, емоційну, вольову та інші його сфери з метою розвитку світогляду (у тому числі й наукового), духовно-моральних, етичних, ділових якостей [6, с.280].

Організація навчально-виховної діяльності кобзарських учнів є вирішальною у процесі структурування змісту, виборі методів та засобів навчання, мети і завдань переймання традиції, які у своїй взаємодії утворюють підсистеми навчальної інформації, викладання та діяльності учня зі своїми технологіями. Найважливішим завданням кобзарської етнопедагогіки було здійснення підготовки до мандрівного способу життя учнів, залучення до практичної діяльності. При цьому «панотці» керувалися принципом: краще вихованою є та дитина, яка раніше залучена до праці. Культ праці, як однієї з найвищих суспільних цінностей, формував у підростаючих поколінь ініціативність, допитливість, винахідливість та інші суспільнозначущі якості. Особливістю традиційного навчання – є розумове виховання. Воно здійснювалося визнаними «панотцями», й тлумачилось як цілеспрямований вплив «панотців» на розумчик розумових сил та мислення учнів, навчання співогри.

Особливістю є побудова процесу передачі навчального матеріалу професійної спрямованості, щоб при його засвоєнні в учня виникли нові пізнавальні якості, самостійний творчий пошук певних ознак, понять та способів передачі інформації. Тому використовувалися методи навчання/ переймання, методи перевірки знань та вмінь, програми навчання, викладені в „Устиянських книгах” тощо [14]. Форми організації навчання в кобзарсько-лірницьких школах – це, у своїй більшості, практичне навчання. Серед основних чинників забезпечення розумового рівня особистості – спілкування. За його допомогою відбувається мовний, емоційний розвиток, накопичується початковий життєвий досвід. У процесі загального та, зокрема, розумового розвитку з метою формування гуманістичних цінностей під час проведення свят, обрядів та здійснення інших виховних впливів на підростаюче покоління використовувались різноманітні фольклорні жанри, які містили народно-педагогічні ідеї. Основою навчання, про що свідчать «Устиянські книги», були фольклорні джерела. У них збережено образи героїв, що вірно служили своїй землі, героїчно захищали її від ворогів.

Їх життя було відтворене також у казках, легендах, міфах, які сприяли розвитку мислення, образної уяви, спостережливості та інших якостей підростаючих поколінь традиційних музикантів. З давніх віків взаємини між людьми регулювались почуттями, пов’язаними із створенням, відтворенням і сприйняттям прекрасного в мистецтві та житті. Це призвело до виникнення напрямку в етнопедагогіці, іменованого естетичним вихованням. Воно трактувалось як цілеспрямоване формування естетичних ідеалів. Виходячи з цього кобзарська етнопедагогіка орієнтує на привчання учнів до ввічливості, чемності, поступливості, уважності. Процес навчання і виховання – цілеспрямована діяльність, у процесі якої вирішуються завдання переймання традиції, загального розвитку й виховання [4].

Усі ці функції навчання опосередковуються через інформацію від оточуючого середовища та вчителя до учня. Ініціація (від лат. *Initiare*, посвячують, залучати до культових таїнств) – інститут посвячення, обрядів, мета яких – передати загальноприйнятні цінності і норми поведінки поколінню, що досягло соціального повноліття (як правило 12-13 років). Звідси і тісний зв’язок з розподілом праці та специфікою, що визначає соціокультурні уявлення. Обов’язковими обрядами вважаються: церемонії та випробування для тих учнів, що досягли встановленого віку; ритуальна ізоляція або специфікація праці (учень) просвячуваних на певний термін (2-3 роки); введення учнів в світ переказів, культових таїнств і культів; фізичні і моральні випробування посвячених; ініціація (посвячення) лірників, кобзарів, стихівничих. Все це покликане сформувати у учнів почуття згуртованості, причетності до справ общини, забезпечити їх перехід у ранг повноправного члена суспільства [8]. Ступені переймання традиції і виховання в чоловічій горомаді відтворюють обряд ініціації, випробування, що супроводжують навчання, зокрема це іспит-«визвілка». На формування цієї спеціалізованої системи передачі знань і навчання впливають релігійно-культові, професійні, музичні та співоцькі навички, тобто відбувається виховання трансляторів людського досвіду та інформації [3, с.153].

Розвиток переймання традиції ґрунтується на власних національних традиціях і потребах народу та держави. Кожна людина зі своїм суспільством пов’язана двома вимірами: сучасним (синхронним) та минулим (діахронним). Традиційні системи етношкіл мали особливий вплив на розвиток різних систем переймання традиції та виховання, зокрема на професійне навчання ремеслу мандрівних музикантів. Співвідношення знання й думки, пошук істини, пізнання людини пов’язано з героїчною міфологією та епічною творчістю народу. Пізніше зі становленням писемності та мистецтва, містяться у набутках різних систем переймання традиції (від билинно-гусельних до кобзарсько-лірницьких) [11, с. 84]. Елементи цих систем стали основою традиційної системи переймання традиції, формування та організації навчання кобзарству і лірництву. Епічна музична практика мандрівних виконавців – фактично забезпечувала художнє висвітлення культурних процесів, що відбуваються в соціумі у різні часи, відтворення історичних образів. У побутово-музичній

культури суспільства, культово-релігійній практиці, а пізніше в традиційній кобзарсько-лірницькій культурі, що сприймається як комплекс навчально-виховних заходів, які узагальнювалися протягом тривалого відрізка часу. Відомо, що зміст культури – це результат творчої діяльності людини в різних проявах. Діяльність формує систему поведінки, тобто систему моральних норм. У кобзарстві саме через систему традицій і ритуалів визначається система моральності та поведінки.

Аналізуючи особливості кобзарської традиції, М. Сумцов наголошував, що поступово утворювався звичаєво-правовий комплекс, закодований у знаковій системі інформації; беззаперечне виконання «табу» забезпечувало існування всієї цехової братії [8]. Через систему «табу» традиційне кобзарство та лірництво регулювало соціальні відносини (виробничі та позавиробничі заборони), але поступово ця система стала основними нормами суспільної моралі, що допомагали усвідомлювати молоді взаємозв'язок та єдність «своїх» у колективі. Так, прикладом «табу» в кобзарсько-лірницьких організаціях XIX – початку XX ст. є прийом жінок: братчиками ставали виключно чоловіки.

Аналізуючи особливості кобзарської традиції, відзначимо, що, перебуваючи в складі соціальної групи, кобзарський учень отримував спочатку статус «прошака-жебрака», а здобуваючи необхідні знання та виховання (проходження ритуалів, наприклад, складання «визвілки»), одержував статус «майстра», що надавало йому право самостійно кобзарювати. У таємних кобзарсько-лірницьких цехах і братствах навчання було синкретичним, тобто передбачало виживання та пристосування. Отже, головний етап на первісних стадіях переймання традиції – формування вміння виживати – зберігається і в освіті традиційних народних музикантів на пізніших етапах. Основою переймання традиції була передача знань від старших поколінь до молодших, яка відбувалася через посвячення, культи, ритуали та обрядовість. Святковий обряд ініціації — посвячення юнаків у чоловіки – виник з розвитком родоплемінних стосунків. Тобто обряд ініціації був тим самим обрядом посвячення, після якого починали засвоювати таємні, сакральні знання. Звідси походять звичаї бажаючих стати справжніми мандрівними музикантами, показувати своє вміння поважним «панотцям».

Про професійні музичні цехові об'єднання свідчать, зокрема, документи 1780 р. про існування музичного цеху в Харкові. Подібні цехові братства, де об'єднувались не тільки музиканти, а й жebraки за релігійною приналежністю до християнського обряду виникають у повітах Слобожанщини. Відзначено, що ці організації були не тільки релігійними громадами, а також у них зберігались традиції співогри, були майстри, які виготовляли інструменти.

Наприкінці XIX – початку XX ст. наукові розвідки та матеріали описують велику кількість цехів та осередків мандрівних народних співців-музикантів на території Слобожанщини. Саме козацькою історією зумовлено виникнення і розповсюдження думового епосу в Лівобережній Україні. Про це свідчить факт, що більшість дум було записано дослідниками саме на Слобідській Україні. Тому про кобзарів XIX – початку

XX ст. зібрано найбільше матеріалів – це записи репертуару на графічні фоновалики (Лесі Українки, К. Квітки, Ф. Колесси), описи побутування кобзарської традиції, особливостей виконання тощо. Але основою репертуару кобзарів, як і сто років тому, були думи та псалми, а також жартівливі пісні та танці (Г. Хоткевича, О. Слассьона, П. Мартиновича).

Підсумовуючи, зазначимо, що у свідомості та світосприйнятті традиційних народних музикантів зберігався зв'язок з історичною пам'яттю поколінь [2, с. 62]. Про існування кобзарських шкіл більшість науковців лише згадує, надаючи увагу особливостям гри на інструменті, притаманних Слобожанському (Ф. Колесса, О. Слассьон, П. Мартинович), Київському та Чернігівському (П. Димуцький, Ф. Колесса) регіонам. Відсутній аналіз сакральних-музичних традицій, але в більшості праць підкреслюється значення вивчення етнопедagogіки та етнопсихології структури кобзарських шкіл, які, власне, і є «генеалогічним деревом», зокрема це відзначає Г. Хоткевич [10, с. 5]. Наголошуємо, що ці школи зберігали сакральні-музичні традиції народного виконавства, тому що засвоєння досвіду передбачає засвоєння міфологічно-світоглядної системи, опанування музично-пісенними практиками, подальший художньо-естетичний розвиток людської особистості.

Відзначимо гуманістичну світоглядну орієнтацію кобзарсько-лірницької культури, котра виявилася в системі поглядів на природу, суспільство, особистість, що є виразником відносин до дійсності, а також зумовлені цими поглядами основні життєві позиції людей, їх переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності, ціннісні орієнтації. Ментальні процеси виступають потужним фактором розгортання освітньої культури, саме тому у традиційній кобзарській культурі також спостерігаємо пояснення Всесвіту, в більшості «заплачок» дум йдеться про виникнення Всесвіту. Таким чином, відбувалося теоретичне навчання – засвоєння міфів та магії, розповідей про історичне минуле. Теорія поєднувалася з практикою, з досвідом творчої діяльності, опануванням сакральними жанрами – билинами та думами. Виконавство сакрального репертуару та гра на традиційних народних інструментах – лірі, кобзі, бандурі – допомагали відновити зв'язок між настроєм народного твору та емоціями виконавця. Виховувалася зацікавленість місцевими мовними традиціями, народним традиційним українським пісенною та музично-інструментальною практиками. Засвоєння музичного фольклору сприяло розвитку кобзарського учня, допомагало стати справжнім народним майстром-виконавцем, набути технічні навички, розвивало здібності та виховувало художній смак виконавця-інтерпретатора.

Велике значення в етновиховному процесі мало формування моральної свідомості, звичок відповідно до народних традицій: любов і вшанування дідів, працьовитість і скромність, особливі «панібратські» стосунки між усіма членами цеху, між учнем та «панотцем», моральні засади, мандрівний спосіб життя, особливості дідівської (лебійської) мови (Д. Ревуцький) [5].

Думи, як й інші епічні твори, що виконували мандрівні музиканти, створювалися протягом століть, сприяли формуванню свідомості та ідейності, про це

свідчить виконання дум кобзарями Харківської школи: Г. Гончаренка, С. Пасюги, І. Кучеренка, П. Дривченка, лірників: І. Скубія, С. Говтваля, А. Скоби. В їхньому репертуарі великого значення надавалося нормам морального кодексу, а події, що описувалися, пов'язані з родинним життям (гідно триматися під час довгої розлуки з родиною, обряд виряджання до війська або на чужину, прощання з родиною). Національно свідому особистість з почуттям власної гідності, з високими моральними якостями можна виховати тільки завдяки правильно організованій системі вивчення національних ідеалів, традицій, звичаїв.

Таким чином, відзначаємо взаємовплив цінностей кобзарсько-лірницької культури на всі сфери життєдіяльності мандрівних виконавців. Наголошуємо на головних функціях цінностей: світоглядна, соціальна, культурно-репродуктивна, культурно-формотворча, символічна, комунікативна, трансісторична [1]. Цінність виступає як систематична і відповідна практика мандрівних виконавців, що у діалектичному поєднанні зі музичними інструментами праці породжує таку форму існування "мандрівний виконавець", як духовно-матеріальна форма людського життя, тобто – практика. Цінність є цілісністю практичного і духовного, що відображає об'єктивну та суб'єктивну реальності та за посередництвом чуттєвої логіки, є першоприципом життя народних музикантів. Цінність поєднує у собі моменти раціональної обробки відображеного і телеологічної орієнтації у перетворюючій свідомості на духовне вираження музиканта. Як духовно-практичний феномен, цінність є соціокультурним інваріантом. Цінності є таким особистісним знанням, яке існує в об'єктивному та конститує і конструє в ньому людину як людину, а суб'єктивне як активно пережите об'єктивне. Цінності можуть вважатися онтологічною "заданістю" свідомості, що пізнає. Кобзарсько-лірницька практика виступає найближчою формою існування цінностей і рівнем відображення ціннісних відносин народних виконавців з метою перетворення об'єктивного світу в той світ, в якому людина стверджується як персонально-родова істота. Світогляд – це ціннісне привласнення родового та вираз персонального засобами родового. Світогляд виступає формою існування цінностей на підставі перетворення буття в цінність та втілення цінності в буття. Становлення світогляду не можливе без виникнення вертикальної структури: світовідчуття, світорозуміння, що пов'язані з соціальною виокремленістю: індивід, індивідуальність, особистість.

Культура є становленням ціннісного відношення людини до природи і самої себе. Культура не тільки протиставлена дійсному світові а й людям як вираження їхніх цінностей, але разом із тим є продовженням і частиною цього світу. Український народ, що є нащадком прадавніх культурних традицій, психічно асимілює та синтезує різні культурні традиції мислення, є народом найрізноманітнішого духовного досвіду. Ментальність є важливим феноменом для визначення структури й рівнів мислення. Її отожднюють з сформованою системою світосприйняття, яка зумовлює відповідні механізми поведінки, діяльності, містить сукупність

ціннісних, символічних, свідомих й підсвідомих відчуттів, уявлень, настроїв, поглядів, світобачення. Культура – це форма існування традиційних цінностей і рівень відображення мандрівними виконавцями ціннісного. Ментальність є людською активністю, що об'єктивована у матеріалізованих культурних формах та практиках. Збереження, реконструкція фольклорних традицій та регіональних практик співогри, традицій етновиховання, їх наслідування сьогодні пов'язано з національною свідомістю, цінностями, ментальною культурою, що реалізується у пошуку універсальних засад людського буття, у вільному творчому підході до життя. Враховуючи ціннісні реалії фольклорних традицій та спадщини етновиховання, в індивідуальній та суспільній свідомості (ментальності) сучасних українців, і сьогодні відбувається звернення до традицій та духовних засад української культури, та тривалі процеси трансформації ментальності.

Література:

1. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник./ І.В. Бойченко – К.: Т-во "Знання", КОО, 2000.– 723с. – (Вища освіта ХХІ століття).
2. Грица С. Фольклор у просторі та часі. / С. Грица. – Тернопіль.: Астон, – 2000. – 228 с.
3. Иванов В.В. Невли / В.В. Иванов // Статистический листок. – Х., 1883. – № 10 (октябрь). – С. 153-156.
4. Основи національного виховання: Концептуальні положення./ [Кузь В.Г, Руденко Ю.Я., Сергійчук І.І.] – Умань, 1993.– 108с.
5. Ревуцький Д. Українські думи та пісні історичні / Д. Ревуцький. – К.: Вид. центр Асоціації етнологів, 2004. – 370 с.
6. Стоунс Э. Психопедагогика. – Психологическая теория и практика обучения / Э. Стоунс/ – М., 1984.– С.280.
7. Суханов И.В. Обычаи, традиции и приемственность поколений / И.В. Суханов. – М.: Наука, 1976. – С. 10-11.
8. Сумцов М.Ф. Слобожане. Историко-этнографична розвідка / М.Ф. Сумцов / ред. Л. Ушкалова. – Х.: Акта, 2002. – 282 с.
9. Хай М. Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція)/ М. Хай / ред. Н.Хом'як. – Київ-Дрогобич, Коло, 2007. –544с.
10. Хоткевич И. Несколько слов об украинских бандуристах и лирниках / И. Хоткевич // Этнографическое обозрение. – 1903. – № 2. – С. 93.
11. Чуркіна В.Г. Українське мистецтвознавство про регіональні кобзарсько-лірницькі традиції// Дизайнерська освіта у світовому контексті// Зб. матер. Всеукр. наук.практ.конф. 12-13 квітня 2011р., м.Харків / за ред.Даниленка В.Я. – Харків:ХДАДМ, 2011.– С.193-195
12. Чуркіна В.Г. Фольклорно-естетическая инкультурация и формирование личности // Музыкальное наследие народных исполнителей: к проблеме приемственности: IV Всероссийские (с международным участием) научно-творческие «Маничкины чтения» (Белгород, 17-18 марта 2011г./ отв. Ред.О.Я. Жирова.– Белгород: БГИКИ, 2011 . – С.303-305
13. Щокін Г.В. Загальні контури теорії соціального розвитку та управління // Україна на зламі тисячоліть: історичний екскурс, проблеми, тенденції та перспективи. - К.: МАУП, 2000. - 384 с.
14. ІМФЕ Ф. 8-4. – Од. зб. 276. – Дніпровський Ф. Про Устиянські книги (записані від кобзарів. Харківщини). – С. 1-83.
15. Проблеми теорії ментальності / М.В. Попович, І.В. Кисляковська, Н.Б. Вяткіна та ін. - К.: Наукова думка, 2006. - 403 с.